# A Theoretical Overview Of Rising Powers' Humanitarian Diplomacy

**Assoc. Prof. Emel Parlar Dal, Marmara University**
**Nilay Tunçarslan, Marmara University**

**Abstract**

Until the end of the Cold War, states used coercive diplomacy instruments and were considered as main actors in the international system. With normative theories in 1990s and new issues on UN's agenda, states have realised the importance of soft power and as a result, their traditional diplomacy understandings have changed. New diplomacy types such as public diplomacy, economic diplomacy, culture diplomacy, health diplomacy have developed and one of the most important one is considered as "humanitarian diplomacy". Humanitarian diplomacy involves activities carried out by humanitarian institutions to obtain the space from political and military authorities within which to function with integrity. According to IFRC (Red Cross), humanitarian diplomacy is persuading decision makers and opinion leaders to act, in the interests of vulnerable people, and with full respect for fundamental humanitarian principles. Relieving the pains of people who suffer from man-made or natural disasters; and providing urgent food and health services to save lifes for humanitarian aid, can be seen as components of humanitarian diplomacy. Humanitarian diplomacy can be conducted in formal ways, on the official level; or informally via NGOs. Formal aids can be done with bilateral or multilateral agreements. While the financial dimension of humanitarian diplomacy consists of urgent humanitarian aids and developmental aids by donor countries, the political dimension is relevant to peace mediations on conflict zones and ideological initiatives on international platforms. BRICS and MIST counteries that are defined as "rising powers" which have a desire to have more role in global governence differ from traditional donor countries through their humanitarian diplomacy; and they attract attention by "rising" contribution to countries in need.

**Keywords**: rising powers, humanitarian diplomacy, BRICS, MIST, aid

**Özet**

'Soğuk Savaş'ın sonuna kadar zorlayıcı diplomasi araçlarını kullanan ve sistemdeki temel aktör olarak görülen devletler, 1990'lardaki normatif teoriler ve BM'nin gündemine yeni giren konularla beraber yumuşak gücün de önemini fark etmiş ve klasik diplomasi anlayışında değişimler yaşanmıştır. Kamu diplomasisi, ekonomik diplomasi, kültürel diplomasi, sağlık diplomasisi gibi yeni türler gelişirken son yıllarda önemi artan bir diplomasi türü de "insani diplomasi" olarak görülmektedir. Insani diplomasi, insani organizasyonların yürüttüğü ve bu organizasyonların işlevlerini eksiksiz bir biçimde gösterebilmeleri için siyasi ve askeri otoritelerinden ayrı bir alan elde etmenin amaçlandığı faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. IFRC'ye göre insani diplomasi, zarar görebilecek insanların çıkarının gözetilmesi ve temel insani ilkelere tam saygı gösterilmesi konusunda karar alıcıları harekete geçmeye ikna etmektedir. Insanların veya doğal afetlerin neden olduğu insani acıları hafifletmek ve hayat kurtarmak için yürütülen acil gıda ve sağlık hizmetlerini kapsayan insani yardım, insani diplomasinin ancak bir basamağı olarak görülebilir. Insani diplomasi; hem kamu kuruluşları düzeyinde resmi şekilde, hem de sivil toplum örgütleriyle özel yardımlar biçiminde gerçekleştirilebilmektedir. Resmi yardımlar, ikili anlaşmalar yoluyla ve çok taraflı olarak sağlanabilmektedir. Insani diplomasinin finans boyutunu acil insani yardımlar ve donör ülke olarak kalkınma yardımları oluştururken, politik boyutuna bölgedeki barışın korunması için gerçekleştirilen faaliyetler ile uluslararası platformlarda alınan fikirsel inisiyatifler katkı sağlamaktadır. "Yükselen güç" olarak tanımlanan ve küresel yönetişimde söz sahibi olma arzusundaki BRICS ve MIST ülkeleri de geleneksel donör ülkelerden farklı olarak yürüttükleri "insani diplomasi"leriyle, ihtiyaç sahibi ülkelere "yükselen" katkılarıyla dikkat çekmektedirler.

**Anahtar Kelimeler:** yükselen güçler, insani diplomasi, BRICS, MIST, yardım

## 1. Diplomasinin Değişen Doğası ve İnsani Diplomasi Kavramı

Diplomasi Sözlüğü'nde yurt içi veya dışındaki yetkililer yoluyla bağımsız devletler arasında ilişkilerin yönetilmesi olarak tanımlanan diplomasi, uluslararası ilişkiler alanındaki asıl anlamıyla ilk kez 1796 yılında Edmund Burke tarafından kullanılmıştır.[1]Diplomasi, H. Nicolson'a göre[2]uluslararası ilişkilerin müzakereler yoluyla yönetilmesi; bu ilişkilerin büyükelçiler ve temsilciler yoluyla ayarlanması ve yürütülmesinde kullanılan yöntemlerdir ve özellikle son beşyüz yıl içinde önemli bir dönüşüm sürecinden geçmiştir.

"Devlet"in egemenliğini tanımlayıp onu uluslararası düzenin en önemli aktörü haline getiren 1648 Westphalia Anlaşması'ndan[3]önce diplomatik ilişkiler sürekli olmayan *ad hoc* elçiler tarafından yürülmüş, diplomatik gelişmeler elçilik anlayışının *sürekli*olmasına yol açmıştır.[4]*Raison d'état*- güç dengesi ve ulusal çıkar kavramları devletler arası ilişkilerde bu dönemde etkili olmuş, realizm perspektifiyle hareket eden Makyavelli, Hobbes gibi düşünürlerin eserlerinin de konusunu devletin mutlak gücü oluşturmuştur.Fransız İhtilali sonrası ulus-devlet anlayışının ortaya çıkması ve Avrupa düzeninde yaşanan karışıklıklarla beraber 1814 yılında Viyana Kongresi'nde sistemin inşasına odaklanan devletler, kollektif hareket etmeyi içeren bir "Konferanslar Sistemi" uygulanmasını öngörmüş ve 1. Dünya Savaşı'na kadar devam edecek bir Ahenk Avrupa'sı dönemi başlamıştır. Devletlerin çıkar mücadelesini önlemekte yetersiz kalan Ahenk sistemi[5]1.Dünya Savaşı'nı beraberinde getirmiş, devletler bu dönemde *gizli diplomasi* yürüterek diğer ülkelerle ilişki kurmuşlardır. 1.Dünya Savaşı'nın sonunda uluslararası anlaşmaların şeffaflık içinde yürütülmesini kapsayan *açık diplomasi* ilkesini savunan ABD Başkanı W. Wilson idealizm perspektifiyle şekillenen 14 noktayı yayınlamıştır. 14 nokta çerçevesinde devletler arası sorunların çözüme ulaştırılması için Milletler Cemiyeti kurulmuş, ancak 2.Dünya Savaşı'nın idealizmin barışın sağlanabileceği savını çürütmesiyle, tekrar realist düşüncenin uluslararası sistemin hakim yaklaşımı olduğu savunulmuştur. Bretton Woods sistemi ile ABD uluslararası finansta en önemli aktör haline gelmiş, IMF ve Dünya Bankası gibi hala siyasette ve iktisadi alanda belirleyici olan kurumların kurulmasına karar verilmiştir. Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısında yaşanan güç mücadelesinde ABD ve SSCB hem söylemlerinde hem de eylemlerinde *zorlayıcı güç* unsurlarını kullanmış, hatta zorlayıcı diplomasi yeni bir norm olarak meşrulaşmış ve anlaşmazlıkların çözülmesinde kuvvet kullanımı ilk enstrüman haline gelmiştir. Smith, bu durumun dünyayı daha tehlikeli bir hale getirdiğine dikkat çekmiştir.[6] Bu dönemde 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Konvansiyonu da diplomatik ilişkilerin ve diplomatik görevlerin esaslarının tanımlandığı önemli bir gelişmedir.

Sosyal ve ekonomik bağımlılıklarla gelişen küreselleşme ile kuvvet kullanımı tehdidinin yaygınlaşmasına verilen tepki, ülkelerin kültürel, ideolojik ve iktisadi araçlarla daha az maliyetli bir biçimde ilişki kurabileceği anlayışının gelişmesine neden olmuştur. Nye bu olguyu "yumuşak güç" olarak tanımlamış, norm inşa etme ve sürdürmede yumuşak gücün sert güçten daha meşru ve efektif olabileceğini iddia etmiştir.[7]SSCB'nin yıkılması ve Soğuk Savaş

---

[1] G.R. Berridge ve A. James, *A Dictionary of Diplomacy*, (New York: Palgrave Macmillan, 2003), 70

[2] H. Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method*, (GB: University of Leicester Diplomatic Studies Programme, 2001), 15

[3] Henry Kissinger, *Dünya Düzeni*, (İstanbul: Boyner Yayınları, 2016), 36-37

[4] M.S. Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919*, (USA: Routledge, 2013), 5

[5] F.R. Bridge ve Roger Bullen, *The Great Powers and the European States System 1825-1914*, (New York: Longman Group,1992) , 4

[6] Hazel Smith, "Humanitarian Diplomacy: Theory and Practice", *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft* ed. Minear, Larry, Hazel Smith, (New York: United Nations University Press, 2007), 41-42

[7] Joseph S. Nye,"Soft Power", *Foreign Policy*, no.80 (1990): 167

döneminin sona ermesiyle ortaya çıkan güç boşluğunun ardından 1990'larda şiddet olayları artmış, çatışma ve iç savaşlar dünyanın pek çok bölgesinde patlak vermiştir.[8] Alternatif teorilerin ön plana çıktığı bu dönemde "insani" konuları analizlerine dahil eden ve bugüne kadar realizmin ihmal ettiği etik değerleri, söylemleri de inceleyen normatif yaklaşımlar dikkat çekmeye başlamıştır. Artan uluslararası farkındalık ve küreselleşmenin bir sonucu olarak şiddet olaylarının kamuoyunda daha fazla dikkat çekmesiyle daha önce ülke içinde yaşanan olayların devletlerin kendi iç meseleleri olarak görülmesi düşüncesi farklılaşmıştır.[9] Bunun bir yansıması olarak değerlendirebileceğimiz insani müdahale, koruma sorumluluğu, kölelik ve soykırımın evrensel suç sayılması gibi birçok konu BM'nin gündemini oluşturmuştur. Dünya siyasetinde yaşanan bu değişim, diplomasi alanına da yansıyarak hem diplomasiyi gerçekleştiren aktörler hem de diplomaside kullanılan yöntemlerin çeşitlenmesine yol açmıştır. Bu durum resmi diplomasiden (Track 1), gayri resmi diplomasiye (Track 2) geçiş şeklinde tanımlanabilmektedir.[10] Resmi diplomasinin iki ya da daha çok sayıdaki devletin müzakere ve anlaşmalarından oluşması söz konusuyken; gayri resmi diplomaside hükümet dışı organizasyonların, sivil toplum örgütlerinin, insani yardım kuruluşlarının, akademisyenlerin ve eski hükümet yetkililerinin de dahil olduğu bir anlayış hakimdir. Hükümetdışı organizasyonların (NGO), çok uluslu şirketlerin (MNC), bölgesel ve hükümetler arası organizasyonların (IGO) ve sivil toplumun ilişkileri etkileyen önemli aktörler olduğu görülmeye başlanarak aktörlerin sayısı ve çeşidi artmış, sadece askeri ve ekonomik meseleleri kapsayan "yüksek politika" değil iklim, çevre, kalkınma gibi "düşük politika" alanları da siyasette öne çıkmış, devletler tarafındanbilateral bölgesel ve küresel politikalar uygulanmaya; G8, G20 grupları ile ASEAN, Avrupa Komisyonu gibi çok uluslu yapılar tarafından diplomatik girişimlerde bulunulmaya başlanmış ve teknolojik gelişmelerle diplomasi yöntemleri farklılaşmıştır.

Diplomasi türleri, biçim ve tekniğindeki farklılaşma ile kamu, sağlık, kültürel diplomasi gibi yeni alanların uluslararası ilişkilerde önemi artmış, yeni diplomasi türlerinden "insani diplomasi" de hem devletlerin hem uluslararası organizasyonların faaliyetlerini gerçekleştirmede başvurdukları yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmıştır.

Daha önce felaket diplomasisi, müdahale diplomasisi olarak kullanılan ve özellikle 2000'lerden itibaren daha sık kullanılmaya başlanan "insani diplomasi" sadece uluslararası insani yardımın koordinasyonu değil, aynı zamanda insani risklerin önlenmesi ve krizlerin yönetilmesi ile ilişkili bir kavramdır.[11] Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'na (IFRC) göre, zarar görebilecek insanların çıkarının gözetilmesi ve temel insani ilkelere tam saygı gösterilmesi konusunda karar alıcıları ve fikir önderlerini harekete geçmeye ikna etmek olan insani diplomasinin birçok tanımı mevcuttur.[12] Çerçevesi kesin sınırlarla belirlenmemiş kavram hakkında yapılan ilk kapsamlı çalışma 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. Larry Minear ve Hazel Smith'in yayınladığı Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft isimli kitap insani diplomasiyi

[8]James D. Fearon, "The Rise of Emergency Relief Aid", *Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethic*ed.Michael Barnett, Thomas G. Weiss, (Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 2008), 49-50

[9]Martha Finnemore,"Paradoxes in Humanitarian Intervention", *Moral Limit and Possibility in World Politics* ed. Richard M. Price, (UK: Cambridge University Press, 2008), 201

[10]Andrew F. Cooper, "The Changing Nature of Diplomacy", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, (USA: Oxford University Press, 2013), 13

[11]Philippe Regnier, "The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification Of ACommunity Of Practice And Prospects For International Recognition", *International Review of the Red Cross 93*, no.884 (2011): 1212

[12] IFRC, "Humanitarian Diplomacy Policy",2009, http://www.ifrc.org/en/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/

*"İnsani organizasyonların yürüttüğü ve bu organizasyonların işlevlerini eksiksiz bir biçimde gösterebilmeleri için siyasi ve askeri otoritelerinden ayrı bir alan elde etmenin amaçlandığı faaliyetler insani diplomasi olarak tanımlanmaktadır. Bu faaliyetler; insani organizasyonun ve personelinin hedef ülkede varlığının sağlanması, yardım ve korunmaya muhtaç sivil nüfusa ulaşacak müzakerelerin oluşturulması, yardım programlarının izlenmesi, uluslararası hukuk ve normlara saygının tesis edilmesi, yerli halk ve kurumlara destek olunması ve hedeflenen insani yardımın çeşitli seviyelerde savunuculuğunun yapılmasını kapsamaktadır"* şeklinde tanımlamıştır.[13]

Siyasi ya da askeri otoritelerle "doğrudan ilişki", arabulucular yoluyla "dolaylı ilişki", insani eylem ve onun merkezleri yoluyla "sahadan ilişki" ve "geleneksel ile modern iletişim yöntemleri" olmak üzere dört biçimde gelişen insani diplomasi ikili, çok taraflı, resmi ya da gayri resmi olarak yürütülebilmektedir.[14]Kurumların ve ülkelerin insani diplomasi öncelikleri ve amaçları; sosyo-kültürel bağlama ve krizlerin coğrafi konumlarına göre değişebilmektedir. Çoğu insani diplomasi uygulayıcısı, ihtiyacın şiddetine göre yardım gösterileceğini ifade eden "tarafsızlık", siyasi veya diğer nedenler olmadan çatışmada taraf tutmadan etkinlik göstermeye dayanan "yansızlık", temel ilkelere karışılmasının engellenmesi olan "bağımsızlık" gibi bazı temel ilkelere sahip olduğunu ifade etmektedir.[15]

İnsani diplomasinin ortaya çıkmasında; 1863 yılında IFRC'nin kurucu organı ICRC'nin kurulması, savaş halinde insanların temel haklarını güvence altına alan Cenevre Konvansiyonları, 1945 BM Tüzüğü ve sonrasında faaliyete başlayan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda Programı(WFP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi kurum ve organizasyonlar, 1948 Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin yayınlanması gibi gelişmeler etkili olmuştur. İnsani diplomasinin kökleri 19.yy'daki insani gelişmelerle ilişkilendirilse de geleneksel diplomasiden farklı olarak insani diplomasinin yazılı kesin kuralları oluşturulmamıştır. İnsani diplomasi ve geleneksel diplomasinin bilgiyi analiz etmek ve toplamak, müzakere yapmak, dokunulmaz olmak gibi ortak noktaları bulunmakla beraber farklılıkları oldukça fazladır. Mümkün olduğunca verimli olması onun geleneksel diplomasinin alt dalı olarak değil, onla işbirliği içinde hareket etmesine bağlıdır.[16] Resmi diplomatların üzerine mutabık ilkeler, normlar, kurallar ve karar alıcı prosedürlerle oluşturulmuş bir dizi sosyal kurumun oluşturduğu bir "rejim"le faaliyet göstermesi, insani kurumların insani çıkarlarla gerçekleştirdikleri ve bir rejimle çerçevelenmemiş insani diplomasilerinden oldukça farklılık göstermektedir. İnsani diplomatların, uluslararası insaniyet, insan hakları ve mülteci hukuku gibi hükümetlerin anlaştığı ilkelerden oluşsa da zorlayıcı hükümleri ya daaskeri güçleri bulunmamaktadır.[17]Ayrıca insani diplomasinin aktörleri de gayri resmi diplomasiyle gelişen iletişim ağlarıyla beraber sadece devlet temsilcilerini değil, aynı zamanda dini ve toplumsal liderleri, işadamları gibi yerel temsilcileri, STK üyelerini, insani uygulayıcıları, akademik uzmanlarını da kapsamaktadır.[18]

[13] Larry Minear ve Hazel Smith, *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft*, (USA: United NationsUniversity Press, 2007), 1

[14]Michel Veuthey, "Humanitarian Diplomacy: Saving It When It Is Most Needed", *Humanitarian Space*ed. Alexandre Vautrayers ve Yvita Fox, 4-5, (Sunum, 16.Humanitarian Conference, Webster University, Geneva, 2012).

[15]Larry Minear, "The Craft of Humanitarian Diplomacy", *Humanitarian Diplomacy Practitioners and Their Craft* ed. Minear, Larry, Hazel Smith, (USA: United NationsUniversity Press, 2007), 15

[16]Philippe Regnier, 1216

[17]Larry Minear, 9

[18]MarionHarroff- Tavel,"The Humanitarian Diplomacy Of The International Committee Of The Red Cross",*Relations Internationales*, no.121 (2005): 10-11

İnsani diplomasinin Smith'e göre üç kavramsallaştırması vardır.[19] İnsani diplomasideki ilk görüşü ifade eden **oksimoron**, kelime anlamı olarak çelişkili durumların bir arada kullanılmasını ifade etmektedir. Siyasi çıkara odaklanan "diplomasi" ve insani faaliyetler arasında paradoksal bir ilişki vardır ve "insani diplomasi" kavramı bir oksimoron olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsani diplomasi hakkında ikinci görüş, insani yetkililerin gündelik olarak sahada ne yaptığının bir ***sağduyu*** olarak tanımlanmasıdır. İnsani yetkililerin amaçlarını gerçekleşmesi için müzakereler yapmasını doğal kabul eden anlayış, "insani diplomasi" kavramsallaştırmasına daha az tepkilidir. Önemli olan faaliyetler için diplomasi kavramının kullanılması değil, müzakerelerin nasıl daha iyi yönetileceğidir. İnsani diplomasinin üçüncü fikri bir ***gerekli kötülük*** (ehven-i şer) olarak kavramsallaştırılmıştır. Bütün ihtimallerin kötü sonuçlanma olasılığı varsa aralarından en az zarar verecek olanın tercih edilmesini ifade eden gerekli kötülük, çatışma bölgesine yapılacak olası bir müdahalenin insancıllar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini öne sürmektedir.

İnsani diplomasi yürütülürken kullanılan araçlar; insani yardımlar, barış arabuluculuğu ve fikirsel/ politik katkılar olmak üzere üç temel başlıkta kategorize edilebilmektedir. İnsani diplomasinin bir basamağı olarak görülebilen yardımlar, hem kamu kuruluşları düzeyinde resmi kalkınma yardımları olarak hem de sivil toplum örgütlerini kullanarak özel yardımlar şeklindeyürütülebilmektedir. Devletler, kökeni Soğuk Savaş dönemine dayanan resmi kalkınma yardımlarını, BM Kalkınma Programı ve BM'ye bağlı kuruluşlar gibi çok taraflı biçimlerde sağlayabildikleri gibi, ikili anlaşmalarla da gerçekleştirebilmektedirler. Devletlerin, yerel yönetimlerin veya resmi kurumların sağladığı, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınması ve refahının ana hedef olarak görüldüğü en az yüzde 25'i hibe olacak imtiyazlar, "resmi kalkınma yardımı" olarak adlandırılmaktadır.[20] Üye olan ülkeler için OECD'ye bağlı 1961'de kurulan DAC (Kalkınma Yardımları Komitesi) programı ihtiyaç sahibi ülkelere kalkınma fonu sağlanmasının bir yolu iken, üye olmayan ülkeler çoğunlukla kendi kalkınma ajanslarıyla yardımda bulunmaktadırlar.İnsani yardım ise, insanların neden olduğu ya da doğal afetlere bağlı olarak ortaya çıkan insani acıyı hafifletmek, hayat kurtarmak ve insan onurunu korumak için gerçekleştirilen eylemler ile oluşabilecek felaketlerin önüne geçmek ve olması ihtimaline karşın hazırlıkları güçlendirmek için yürütülen faaliyetleri kapsamakta[21], genellikle kalkınma yardımlarının bir kalemi olarak değerlendirilmektedir.

Barışyapıcılık faaliyetleri ile paralel bir şekilde yürütülen arabuluculuk ise; bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahip olmayan karşılıklı kabul edilmiş gönüllü bir üçüncü bir tarafın, anlaşmaz taraflarasındaki ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmak için çatışma ve uyuşmazlığa müdahale ettiği, etkili problem çözme, iletişim ve müzakere teknikleri aracılığıyla anlaşmaya ulaşılmasına yardımcı olduğu müzakere sürecine verilen isimdir.[22]Arabuluculuk, BM tüzüğünün 33. Maddesinde ,

*"Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak*

[19]Hazel Smith, 38

[20]OECD, "Official Development Assistance-Definition And Coverage",Erişim 15.11.2016, http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm

[21]Küresel İnsani Yardım Raporu, "Defining Humanitarian Assistance", Erişim 12.11.2016, http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid/

[22]Christopher W. Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, (US: Jossey-Bass, 2014), 20

*veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalılardır."* şeklinde çatışma çözümü süreci olarak tanımlanmıştır.[23]

1992'den beri Genel Sekreterlik ve Siyasi İşler Bölümü aracılığıyla yürütülen arabulucuk, 2006 yılında özel bir alan olarak ele alınması gerekliliği ile Arabuluculuk Destek Birimi (Mediation Support Unit) vasıtasıyla faaliyet göstermeye başlamıştır.Devletler, BM'ye olan katkılarından farklı olarak kişisel girişimleri ile de arabuluculukta en önemli aktörlerden biri olmaya devam etmektedirler. Arabuluculuk, geniş bir barışın parçası olarak görülüp diyalog ve barış inşa etme gibi diğer araçlarla eşgüdümlü olarak yürütülmektedir.Bercovitch ve Kadayıfçı'ya göre;ordu, polis ve hukuk sistemi ile sivil toplumun yeniden inşasını kapsayan anlaşmaların yapılmasını içeren "barış inşası" sürdürülebilir barış koşullarını sağlamayı kapsamakta ve arabuluculuk faaliyetleri de barış inşası sürecinin önemli bir parçası olarak görülmektedir.[24]Barışçıl temelleri atmak için etkili bir mekanizma olan arabuluculuk, barış inşasını daha kabul edilebilir ve tanıdık bir barış oluşturma aracı yapar. Sadece önleyici diplomasi olarak değil arabulucunun, tarafların amaç ve isteklerini anlaması barışın tesisinin sağlanması aşamasında çok önemlidir.

İnsani diplomasiye; arabuluculuk ve finansal yardımlardan farklı olarak devletlerin uluslararası ve ulusüstü organizasyonların birçok fikirsel ve politik katkıları da bulunmaktadır. Sözlük anlamına göre; bir zorluğu çözmek ya da bir durumu iyileştirmek amacıyla bir eylem, strateji ya da yeni bir yaklaşım olarak tanımlanan inisiyatif (girişim), başkalarından önce hareket etme ve sorumlu olma imkanı veya gücü ya da ilişkileri geliştirmek amacıyla başka bir millet tarafından yapılan bir öneri olarak da tanımlanabilmektedir.[25] İnsani meselelerin düzenlenmesi, insani acının azaltılması ve insan hakları ile ilgili yasal çerçeve veya normların oluşturulması, devletler ve uluslararası organizasyonlarca düzenlenen birçok konferans ve konvansiyonda kendini göstermiş, ancak konunun yaygınlık kazanması ve dünya çapında bir farkındalık yaratılmaya çalışılması ile sağlık, çevresel felaketler, kalkınma, yoksullukla mücadele gibi konulara ilgi gösterilmesi özellikle Soğuk Savaş sonrası yoğunlaşmıştır. Sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve derneklerin yürüttüğü faaliyetlerin yanı sıra, devletler de fikri ve politik inisiyatifleri yoluyla hem gelişmiş ülkeler ile ihtiyaç sahibi ülkelerle iletişim kurarak diplomatik ilişkilerini geliştirme hem de uluslararası yönetişimde prestijini ve etkisini bölgesel ve küresel olarak arttırma imkanı bulabilmektedir. BM'nin genişleyen gündeminin yanı sıra G8 ve G20 gibi platformların ilgilendiği alanlar da farklılaşmıştır. BM gündeminde tartışılamayan konular sadece Batılı ülkeler değil, "yükselen güçler" olarak tanımlanan ülkeler tarafından da her yıl düzenlenen zirvelerde dile getirilmiştir. İnsani konulara olan farkındalığın arttığının bir göstergesi olarak 2016 yılında Türkiye ev sahipliğinde Dünya İnsani Zirvesi düzenlenmiş, liderler zirvede insani diplomasinin geliştirilmesi gerekliliğine söylemlerinde yer vermiş, küresel adalet, kalkınma, insani krizler ve yoksulluk gibi konular öncelikli alanları oluşturmuştur.[26]IFRC'nin 2007 yılındaki 30. Cenevre Konferansı'nda İnsanlık İçin Birlikte deklarasyonu yayınlaması, 2009'daki zirvesinde insani diplomaside 12 öncelikli alanın belirlendiği 2020 Stratejisi'nin kabul edilmesi ve 2010 konferansı sonrası yayınlanması, 2011

[23] BM, "Charter Of The United Nations And Statute Of The International Court Of Justice", Chapter 6 Article 33, (San Francisco, 1945),https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf

[24]Jacob Bercovitch veAyse Kadayıfçı, "Exploring the Relevance and Contribution of Mediation to Peace-Building", *Peace andConflict Studies9*, no.2 (2002): 22-23

[25]Oxford Dictionaries, "Initiative", Erişim 28.11.2016,https://en.oxforddictionaries.com/definition/initiative

[26]UNGA, "One Humanity: Shared Responsibility", *Report of the Secretary-General for the World Humanitarian Summit*, 2016, United Nations General Assembly, 2

31.Cenevre Konferansı'nda geleneksel ve insani diplomatların bir araya gelmesi, insani diplomasi alanında yapılan fikirsel katkılara örnek olarak gösterilebilmektedir.[27]

## 2. Yükselen Güçler ve İnsani Diplomasi

Diplomasi alanındaki değişimler küresel dünya düzenindeki yeni gelişmelerle paralellik gösterecek şekilde gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde Doğu Blok lideri SSCB'nin yıkılmasından sonra ABD'nin hegemonyası hakim olsa da günümüzde artan küreselleşme ve ekonomik, siyasal gelişmelerle beraber bu hegemonik güç sarsılma yaşamış, tek kutuplu olarak gözüken sistemin çok kutupluluğa dönüşme sürecinde olduğuna dair tartışmalar başlamıştır.

Dünya siyasetiyle ilgili sadece BM Güvenlik Konseyi'nin daimi 5 üyesinin karar verici olarak veto hakkını elinde bulundurması ve G7'nin hükümetler arası temel forum niteliğinde olması, küreselleşmeyle dönüşmeye başlayan sistemin taleplerini karşılamada ve dünyanın tamamını temsil etmede yetersiz kalmıştır. "Özgürleştirici çok kutupluluk" olarak tanımlanan güç merkezinin değişmesiyle dünyadaki insanların çoğunu temsil eden ülkelerin masada yerinin olduğu bir "hegemonik geçiş" yaşandığı düşüncesi ortaya çıkmıştır.[28]Evrilen sistemde öne çıkmaya başlayan ülkeler, değişen düzeni eski kurumlarla devam ettirme arzusu içinde olan ABD'ye ve diğer Batılı ülkelere karşı küresel yönetişimde yeniden bölüşüm ve dağıtım taleplerini dile getirmişlerdir. G20, Kuzey- Güney ülkeleri arasındaki küresel tehditlerle baş edilirken karşı karşıya gelinmesi yerine işbirliği yapılmasını sağlamayı amaçlayan, G77 ise yoksul ve gelişmekte olan ülkelerin taleplerinin konuşulduğu oluşumlar olarak karşımıza çıkmıştır.[29]

Goldman Sachs tarafından 2001 yılında nüfus, yüzölçümü, askeri kapasite ve hızla büyüyen ekonomik performans gibi unsurlar açısından benzerlik gösterdiğinden hareketle; Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve 2010'da eklenen Güney Afrika'nın oluşturduğu BRICS[30] ile, Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye'nin dahil olduğu MIST grubu "yükselen güçler" olarak anılmaya başlanmıştır. J.O'Neill aynı zamanda geleceğin yükselen 11 önemli ekonomisi olacağını düşündüğü ülkelerle ilgili Next-11 sınıflandırmasında da bulunmuştur.[31]Özellikle aşırı finansallaşmayla birbirine bağımlı hale gelen Batılı ülkelerin 2008 dünya ekonomik krizinden yükselen güçlere göre daha fazla etkilenmesi, küresel yönetişimde yeni ekonomilerin daha fazla söz sahibi olma ve önce bölgelerinde daha sonra da global ölçekte inisiyatif alma isteğini beraberinde getirmiştir.

IBSA (Hindistan, Brezilya, Güney Afrika), BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika), MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye) ve MIKTA (Meksika, Endonezya, G.Kore, Türkiye, Avustralya) olarak çeşitli gruplar şeklinde de bir araya gelebilen ülkeler, gerçekleştirdikleri zirvelerde Dünya Bankası, IMF gibi Bretton Woods düzeninin getirdiği neoliberal düzene alternatif çalışmalar başlatmış, BRICS grubu kendi kalkınma bankaları olan New Development Bank'ı kurmuştur.[32]Ülkeler "yükselen güç" olarak tanımlanmaya başlandığından davranışları da bu yönde değişmiş, uluslararası platformlarda ve

[27]Philippe Regnier, 1225

[28]Kevin Gray ve Craig N. Murphy, "Introduction: Rising Powers and the Future of Global Governance", *Third World Quarterly 34*, no.2 (2013): 185

[29]Ramesh Thakur, "How Representative Are BRICS?", *Third World Quarterly35*, no.10 (2014): 1792

[30]Jim O'Neill, "Building Better Global Economic BRICs", *Goldman Sachs Global Economics Paper*, no.66 (2001), http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf

[31] Jim O'Neill, Dominic Wilson, Roopa Purushothaman ve Anna Stupnytska, "How Solid are the BRICs?", *Goldman Sachs Global Economics Paper*, no.134 (2005), http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/how-solid.pdf

[32]Stephany Griffith- Jones, "A BRICS Development Bank: A Dream Coming True?", *UNCTAD Discussion Papers215*, (2014): 2-3

hem yükselen ekonomiler hem de diğer ülkelerle ikili ilişkilerinde farklı diplomatik enstrümanları kullanmaya başlamışlardır. Her ülkenin öne çıktığı farklı alanlar bulunmaktadır.

"Yükselen güçler"deki farklılık, onların diğer gelişmekte olan ülkelerden farklılığında ve onların iklim değişikliği, finans, ticaret, yardım, insan hakları ve müdahale ile kalkınmada küresel temsilci olabilme potansiyelindedir.[33] Dolayısıyla yükselen güçlerin amaçları, sadece ekonomik ilişkiler kurarak kendi güçlerini değil aynı zamanda düşük politika konularıyla ilgilenmek ve Güney'in sorunlarını dile getirmek de olmuştur. Gelişmekte olan ihtiyaç sahibi ülkelere "geleneksel donör ülke" olarak tanımlanan OECD'nin kalkınma yardımları programı DAC'a üye olan ülkelerinin sağladıkları kalkınma yardımlarına kıyasla geleneksel olmayan yükselen güçlerin yaptığı yardımlar yüksek oranlarda seyretmektedir. Yükselen ekonomilerin gerçekleştirdikleri kalkınma yardımları, DAC kapsamındaki 28 ülkenin sağladıkları yardım miktarı kıyaslandığında program dahilindeki çoğu ülkeden yüksek düzeyde seyretmektedir (Bkz. Tablo 1).Dolayısıyla BRICS ve MIST ülkeleri yaptıkları dış yardımlar bakımından da "yükselen" ekonomiler olarak görülmektedirler. Ayrıca Küresel İnsani Yardım Raporu'nda da acil yardımlar bakımından yükselen ekonomilerin yüksek oranlarda ihtiyaç sahibi ülkelere katkı sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

TABLO 1: DAC Üyesi Ülkeler ve Yükselen Güçlerin 2014 Kalkınma Yardımları
(Yükselen güçler koyu renkle, DAC programı dışındaki ülkeler * işaretiyle belirtilmiştir)

| | ÜLKE | MİLYAR $ | | ÜLKE | MİLYAR $ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | ABD | 32.729 | 17 | İSPANYA | 1.893 |
| 2 | İNGİLTERE | 19.387 | 18 | **KORE** | 1.851 |
| 3 | ALMANYA | 16.249 | 19 | FİNLANDİYA | 1.635 |
| 4 | FRANSA | 10.371 | 20 | AVUSTURYA | 1.144 |
| 5 | JAPONYA | 9.188 | 21 | **BREZİLYA*** | 912 |
| 6 | İSVEÇ | 6.223 | 22 | İRLANDA | 809 |
| 7 | HOLLANDA | 5.572 | 23 | **MEKSİKA*** | 807 |
| 8 | NORVEÇ | 5.024 | 24 | YENİ ZELANDA | 502 |
| 9 | **AVUSTRALYA** | 4.203 | 25 | POLONYA | 437 |
| 10 | KANADA | 4.196 | 26 | LÜKSEMBURG | 427 |
| 11 | **TÜRKİYE*** | 3.591 | 27 | PORTEKİZ | 419 |
| 12 | İSVİÇRE | 3.548 | 28 | YUNANİSTAN | 248 |
| 13 | İTALYA | 3.342 | 29 | ÇEK CUM. | 209 |

[33]Ramesh Thakur, 1791

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 14 | DANİMARKA | 2.996 | 30 | SLOVAKYA | 81 |
| 15 | **HİNDİSTAN*** | 2.983 | 31 | SLOVENYA | 52 |
| 16 | BELÇİKA | 2.385 | 32 | İZLANDA | 35 |

Kaynak: World Data Bank, Erişim 25.11.2016, **http://databank.worldbank.org/data/home.aspx**, TİKA, "Türkiye'den Dünyaya 2014 Kalkınma Yardımları Raporu", (2014): 15, **http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF**

### 3. Yükselen Güçlerin İnsani Diplomasisini İdealizm- Realizm Ekseninde Değerlendirmek

Yükselen güçlerin insani diplomasisinin amaçları ve sonuçları, uluslararası ilişkilerin ana akım teorileri ile değerlendirildiğinde realist ve idealist bakış olmak üzere iki farklı görüşü yansıtmaktadır. İdealizm I.Kant ve J.Locke gibi düşünürlerin görüşleriyle şekillenip, insan doğasının iyi olduğunu savunarak toplumda barış halinin sağlanabileceğini iddia etmektedir. İdealizme göre, ahlaki değerler siyasetin bir parçasıdır ve siyasetteki tek önemli aktör devlet değildir. Devletlerüstü bir kurumun oluşturulmasıyla uluslararası sistem daha barışçıl hale getirilebilecektir. 1.Dünya Savaşından sonra ABD Başkanı Wilson'un hazırlamış olduğu ve Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına yol açan ilkeler de idealist bakışa dayandırılabilmektedir. 2.Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler ve örgütleri olarak karşımıza çıkan Milletler Cemiyeti, uluslararası örgütlerin siyasetteki yerine işaret etmektedir.

İdealizmin normatif yapısı ve "ne olması gerektiği" ile ilgilendiği yöntemi yanlış bulan realistlere göre, asıl incelenmesi gereken olgu "ne olduğu"dur.[34]Hobbes ve Makyavelli gibi düşünürlerin savlarını kendine temel alan ve yaklaşımı sistemsel olarak analiz eden klasik realistlere göre insanın doğal hali kötü ve bencil olup çatışmaya daha yatkındır. İnsanlar yalnızca kendi çıkarlarına odaklanmakta ve devletlerin davranışları da klasik realistlere göre insanlarla benzerlik gösterdiğinden, devletler için de en önemli şey kendi ulusal çıkarları olmaktadır. Evrensel ahlak kurallarının olamayacağını ve devletlerin amaçlarını gerçekleştirirken izlediği politikaların etik ve ahlaktan bağımsızlığını savunmuşlardır.[35]Waltz'a göre realizm için devletlerin amaçlarını gerçekleştirmedeki en önemli kavram hayatta kalmadır.[36] Devletlerin hayatta kalabilmek için askeri ve güvenlik endişeleriyle her türlü önlemin alınması meşru görülmelidir. 2.Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti yerine Birleşmiş Milletler kurulsa da realistlere göre uluslararası ilişkilerin belirleyicisi kurumlar değil devlettir ve kurumlar devletlerin izin ve yetki verdiği ölçüde etkin olabilmektedir.[37]Aynı şekilde devletler arası işbirliği de insancıllık temelinde değil ancak ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillenebilir. Ayrıca realizm, idealizmin ilgilendiği insan hakları, çevre,

[34]John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics 2*, no.2 (1950): 158

[35]Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, (New York: Alfred A. Knopf, 1978), 14

[36] Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, (USA: Addison-Wesley Publishing Company, 1998), 91-92

[37]Steven Lamy, "Neorealism and Neoliberalism", *The Globalization of World Politics an Introduction of World Politics*ed. John Baylis ,Steve Smith ve Patricia Owens (UK: Oxford University Press, 2014), 129

kalkınma gibi "düşük politika" olarak tanımlanan konuları değil, sadece askeri ve güvenlik gibi alanları kapsayan "yüksek politika" alanlarını siyasetin konusuna dahil etmektedir.

İnsani kaygılarla hareket eden ve yeni diplomasi kanallarını kullanan insani diplomasi söylemleri idealizm- realizm ekseninde şekillenmiştir. Bazı düşünceler insani diplomasinin yalnızca insani amaçlarla gerçekleştirildiğini savunurken, insani diplomasinin yansız olamayacağını ve ulusal çıkar ile birlikte yürütüldüğünü ileri süren daha realist görüşe yakın araştırmacılar da bulunmaktadır.Barnett ve Weiss'a göre insancıllık; siyaset, güç ve ahlakla içiçe geçmiştir.[38]İnsani çalışanlara göre, insancıllıkla siyasetin ayrı alanları vardır ve insani diplomasi, insani çalışanlara ayrı bir alan açılması adına yürütülen çalışmaları kapsamaktadır. Ancak; Barnett ve Weiss, bu ikisi arasındaki her ayrımın bir sosyal inşanın ürünü olduğunu ileri sürmektedir. Kurumların yaptığı kavramsallaştırmalar ve kendi öne sürdükleri tanımlama kriterleri siyaset ve insancıllığın ayrımını oluşturmuştur. Çoğu yardım temelli organizasyon; tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık gibi ilkelerle hareket ettiğini söyleyerek apolitik bir duruş sergilese de, insancıllığın siyasetin dışında olduğunu söylemek zordur ve insani kurumlar bir şekilde politikanın içinde yer almak durumunda kalırlar.

Benzer bir tartışma devletlerin yürüttüğü insani diplomasi faaliyetlerinde de gerçekleşmektedir. Devletler insani diplomasilerini çoğu zaman insani nedenlere dayandırmaktadırlar. Bu bakımdan insani yardım, barış arabulucuğu ve fikirsel/politik katkıları şeklinde sürdürdükleri diplomasilerinin tamamen insani endişelerden kaynaklı olduğunu ileri sürmektedirler. Ancak, uluslararası ilişkilerde eylemlerde ahlaki unsurların etksizliğini savunan ve devletlerin dış politikalarını ulusal çıkar üzerine kurduğunu söyleyen realist teoriye göre, insani diplomasi de sadece insani unsurlardan oluşmamaktadır. Realist teoriye göre küresel ve bölgesel hedeflerini izleyen devletlerin nihai amacı gücünü ve etkisini arttırmaktadır. Dolayısıyla küresel yönetişimde daha fazla söz sahibi olmak isteyen yükselen devletler de bu amaçlarını gerçekleştirmek için insani diplomasiyi bir yöntem olarak kullanabilmektedir. Hatta bazen, devletler aksi bir durum oluştuğunda kendi çıkarlarının tehdit edileceği çatışmalarda özellikle arabuluculuk gerçekleştirmek istemektedir. Bir ülkeni barış çabaları, prestijini ve etkinliğini arttırarak avantaj elde etmesine neden olabilmektedir. Arabulucuların tarafsız olduğu varsayılarak, tanımlara tarafsızlık veya yansızlık terimi dahil edilse de, Ahtisaari ve Rintakoski'e göre arabulucular eylemleri yoluyla müzakerelerin sonucunu etkilediğinden tarafsız ve yansız olduğu düşüncesi yanlıştır.[39]

Konuya idealist perspektiften bakıldığında ve "insani" olmasına vurgu yapıldığında ise Güney- Güney İşbirliği, kültürel değerler ve tarihsel geçmişe dayandırılarak yapılan insani diplomasi insani acıları azaltmak, ihtiyaç sahibi ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunmak ve çatışmanın son bulmasına katkı sağlamak amacıyla yapılmaktadır. 21.yy birçok devletin iktisadi ve sosyal bakımdan gelişmesine yol açarken, bir yandan da gelişmekte olan ülkelerin daha da yoksullaştığı, ülkeler arası ve ülke içi eşitsizliklerin artış gösterdiği bir dönem olmuştur.Artan insani ihtiyaçları karşılamada BM'nin yardım organizasyonları yeterli kalmamış, ikili anlaşmalar yoluyla hem ülkeler hem de STK'lar konunun uluslararası gündeme gelmesi, ihtiyaçlara yönelik fon sağlanabilmesi ve nihai olarak insani acının ortadan kalkmasına yardımcı olmak için yeni diplomasi araçları kullanılmıştır. Uluslararası barış ortamının sağlanabilmesi ancak ülkeler arası eşitsizliklerin azaltılması, demokrasi ve sürdürülebilir kalkınmanın inşasıyla mümkün olabilecektir. Bu sayede devletler arası çatışmalar azalacak ve

[38]Michael Barnett ve Thomas G. Weiss, "Humanitarianism: A Brief History of the Present", *Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethic*, (Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 2008), 36

[39]Martti Ahtisaari ve Kristiina Rintakoski, "Mediation", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine ve Ramesh Thakur, (USA: Oxford University Press, 2013), 4

tüm insanlığı tehdit eden küresel suçların önüne geçilebilecektir. Bunun gerçekleşmesi için insani diplomasiye kritik bir rol düşmektedir.

**SONUÇ**

Küreselleşme ve devletler arası sistemde yaşanan değişimler; siyasetin aktörleri, konusu ve kapsamının genişlemesine neden olduğu gibi, diplomasi alanının da dönüşümüne etki etmiştir. Bu süreçte devletler klasik diplomasi araçlarını çeşitlendirirken, özellikle kriz bölgelerine ve ihtiyaç sahibi ülkelere yönelik faaliyetlerinde "insani diplomasi" enstrümanlarını kullanmaya başlamışlardır. Sistemdeki değişim ülkeler arasında yeniden bölüşüm tartışmalarının da yaşanmasına neden olmuş, "yükselen güç" olarak adlandırılan ülkeler de devletler arası ilişkiler geliştirme ve küresel yönetişimde daha fazla söz sahibi olmak adına insani diplomasi araçlarınını kullanmaya sıkça başvurmuşlardır. Bu ülkelerin sağladıkları kalkınma yardımları ve insani yardımlar, DAC programı dahilindeki birçok Batılı ülkenin yardımlarından daha yüksek miktarlarda seyretmekte ve katkıları her geçen yıl artış göstermektedir. Finansal katkıların yanı sıra bölgesel ve iç çatışmaların önlenmesi ve barış inşası sürecinde arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmaları, uluslararası platformlarda konuyla ilgili fikirsel inisiyatifler almaları yükselen güçlerin, yükselen katkısına işaret etmektedir.

İnsani organizasyonların ve devletlerin gerçekleştirmede farklı politikalar izlediği ve kapsamına farklı konuları aldığı insani diplomasi, her ne kadar devletlerin nihai amacının ulusal çıkarını arttırmak olduğu realist perspektif ile sorgulandığında değerler ve çıkarlar açısından çelişkili bir durum teşkil etse de, insani diplomasi uygulayıcıları konunun insani yönüne vurgu yapmakta ve idealist düşüncelerden temellendiğini öne sürmekte ve insani diplomasi faaliyetlerinin uluslararası ilişkilere yapacağı katkıya dikkat çekmektedirler.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ